

Dramapedagogické postupy při výuce cizích jazyků
Konference Asociace jazykových škol Praha, 4. 3.2017

PaedDr. Jana Folprechtová, CSc.
Senior lektor JŠ Skřivánek Praha
jfolpre@seznam.cz

Program

15.30 – 15.35 krátce o sobě

15.35 – 15.40 myšlenková struktura semináře

15.40 – 16.40 interaktivní prezentace

16.40 – 17.00 diskuse

http://www.pvp.upol.cz/vikendove-akce.php?s_uname=Dramapedagogicke-postupy-pri-vyuce-cizich-jazyku-I-81&ref=uvod

Struktura teoretické části

0. Terminologické poznámky

1. Pohled do historie

2. Zdroje dramapedagogiky v české pedagogice

3. Psychologický kontext dramapedagogické výuky

3.1 Utváření vztahů v žákovské skupině

3.2 Podpora osobnostního rozvoje žáků (Gardner)

4. Hlavní principy dramapedagogiky ve výuce jazyků

5. Přehled základních dramapedagogických aktivit

5.1 Hry pro seznámení skupiny

5.2 Zahřívací a průpravná cvičení a hry

5.2.1 Pohybová a rytmická CVH

5.2.2 Cvičení pro trénink hlasu a výsl.

5.2.3 Řečová průpravná cvičení

5.3 Vyprávění příběhu jako předstupeň inscenace dramatu

5.4 Improvizace a dramatická hra

5.5 Scénické hry k nácviku gramatiky

6. Vzdělávání učitelů CJ v dramapedagogice

7. Několik poznámek na závěr

Doporučená literatura

Publikace k dramatické výchově a tvořivé dramatice

Publikace k psychologickým souvislostem dramapedagogiky

Publikace k dramapedagogice ve výuce jazyků

Publikace k zásobě jazykových a komunikativních her pro výuku jazyků

0. Terminologické poznámky

A. Tvořivá dramatika ve výuce cizích jazyků

B. Drama a divadlo ve výuce cizích jazyků

C. Dramapedagogika a dramapedagogické postupy ve výuce cizích jazyků

Důležitým momentem je prožitek jazykového deficitu.

1. Pohled do historie

- a) středověk, vyučování latině
- b) reformační divadlo (M. Luther 1483 – 1546)
- c) provozování školských her Jednoty bratrské (J. A. Komenský odlišil divadlo jako druh umění od školské hry jako pg. prostř., **nedramatický dialog slouží pouze sdělování poznatků**, chybí posouvání děje a dokreslení charakterů postav)
- d) divadelní činnost jezuitských kolejí (Praha, Olomouc, Český Krumlov, Brno, Chomutov, Jindřichův Hradec)
- e) 18. stol. - zákaz jezuitského řádu i školního divadla, vnitřní rozpor (činnostní základ výuky)
- f) 19. stol. – divadlo pro děti má výchovnou funkci – výchova náboženská a mravní, dramatizace pohádek; účast dětských herců pouze v mimoškolní činnosti
- g) změna situace teprve v reformních školách 20. a 30. let 20. stol. – omezení jednostranného verbalismu staré školy → **škola činná, tvořivá** → **dramatizace přímo ve výuce** (prvouka, vlastivěda, dějepis, čeština, částečně též CJ)
- h) oživení zájmu v 60. letech 20. stol. – proměna pojetí dítěte → hnutí tvořivé dramatiky v USA 1924 – Winifred Wardová : *Creative Dramatics 1930*; v GB výraznější rozvoj tvořivé dramatiky teprve po 2. svět. válce, v 60. letech velký vliv na pedagogické myšlení v Československu

2. Zdroje DP postupů v současné české pedagogice

- Významné období: **90. léta 20. stol.** – institucionalizované vzdělávání učitelů v oblasti dramatické výchovy
- DAMU + JAMU: **výchovná dramatika** jako samostatný obor
- Dramatická výchova jako studijní disciplína na některých **fakultách připravujících učitele** (hlavně OSU)
- **Časový předstih v zemích západní Evropy** – speciální divadla a jazykové školy, které připravují výuková představení jako součást výuky zvoleného cizího jazyka (**Institut aplikovaného divadla** ve Štýrském Hradci; bližší info na www.anthea.at)
- První větší proniknutí DP postupů do výuky jazyků v ČR: **1999 projekt *Drama and ELT***; první konference na téma ***Divadlo a dramatická výchova ve výuce angličtiny***
- První speciální vzdělávací instituce v ČR se zaměřením na DP postupy při výuce jazyků:
Bear Educational Theater – spolupráce se ZŠ a SŠ při výuce AJ v ČR, bližší info na www.bearproject.cz
Od r. 2005 ***Jazyková škola Jevišťe Praha***, ředitelka **Barbora Dočkalová-Müller**, působila též na PedF UK v Praze; bližší info na www.jeviste.cz – **pravidelné festivaly *Divadlo jazyků*** (Divadlo Na Prádle Praha)
- Na univerzitní půdě hlavně OSU, doc. PhDr. **Pavla Zajícová, PhD.**, bližší info na <http://projekty.osu.cz/tipp>
- **Víkendová akce projektu *Pedagogika v praxi UPOL*** 13. – 14. 10. 2012 (lektorky PhDr. **Tamara Bučková, Ph.D.** a PaedDr. **Jana Folprechtová, CSc.**, bližší info na www.pvp.upol.cz)

3. Psychologický kontext dramapedagogické výuky

- Děti i dospělí se mohou ve výuce uvolnit, rozhýbat, rozmluvit.
- Do procesu učení je zapojeno celé tělo, fantazie, emoce, všechny smysly.
- Komunikace je nacvičována v simulovaných a zahraných situacích, je blízká přirozeným podmínkám.
- Řečový projev aktérů je propojen s neverbálním jednáním i chováním, oživen výrazem obličeje, gesty, pohybem i modulací hlasu.
- DŮLEŽITOU ROLI MÁ VĚDOMÁ KÁZEŇ VŠECH ZÚČASTNĚNÝCH A KVALITA VZTAHŮ VE SKUPINĚ.

3.1 Budování kvalitních vztahů v žákovské skupině

- Tvořivá činnost žáků vyžaduje **specifický rámec vztahů** mezi učitelem a žákem (žáky) i mezi žáky navzájem.
- Dobrovolné oboustranné **dodržování předem dohodnutých pravidel** celé skupiny
- **Respektovat a být respektován**: děti si nikdy nebudou vážit učitele, který si nedokáže vážit sám sebe, ale nebudou si vážit ani člověka, který by je ponižoval a urážel, nebo by měl snahu manipulovat jejich osobností.
- **Názory a myšlenky C. R. Rogerse** jako inspirace pro utváření kvalitních vztahů ve skupině (**humanistická psychologie, publikace *Způsob bytí***)
- **PRVOŘADÝ VÝZNAM MÁ KOMUNIKACE, KLÍČEM K ŘEŠENÍ KAŽDÉ SITUACE JE ROVNOVÁHA MEZI AKCEPTACÍ, EMPATIÍ A KONGRUENCÍ.**
- **Osobnost učitele** nikterak neztrácí na svém postavení, **výrazně roste význam osobnostních kvalit** každého učitele. Učitel je komunikačním partnerem a poradcem žáků, **facilitátorem procesů**, spojených s osvojováním učiva.
- **Vzdělávání** nemá být jednostranně zaměřeno pouze na dosažení maximálního studijního výkonu, ale také na **osobnostní rozvoj**.
- Vědomosti by měly být **zážitkově propojeny**, aby se omezilo zapomínání (významnou roli má také obsah a forma textů prezentovaných při výuce jazyků).

3.2 Podpora osobnostního rozvoje žáků

Howard Gardner: Dimenze myšlení – teorie rozmanitých inteligencí. (Český překlad nakladatelství portál 1999)

Kritika teorie obecného faktoru, rozpracování teorie rozmanitých inteligencí včetně námětů pro školní praxi

7 typů inteligence podle 7 typů činností, které jsou do určité míry typické pro každého člověka:

- jazyková
- hudební (intonace, rytmus, zvuková stránka věty)
- logicko-matematická
- prostorová (nutná pro výtvarné a sportovní aktivity, ale i pro herectví)
- tělesně pohybová (kinestetická) – tělesná obratnost, ale i manuální zručnost
- intrapersonální (porozumět sobě, uchovat vnitřní psychickou stabilitu, odolnost vůči nepříznivým podnětům) – nezávislost a pevná vůle, vyhraněné názory, velká obliba individuálních úkolů a projektů
- interpersonální (porozumět druhým) – preference skupinových aktivit a týmových projektů, podpora spolupráce ve skupině

Některé typy inteligence jsou v daném studijním předmětu **dominantní**, jiné mají hlavně **podpůrnou a kompenzační** úlohu.

4. Hlavní principy dramapedagogiky ve výuce jazyků

Zpracováno podle Tselikas, E. *Dramapädagogik im Sprachunterricht*. Zürich: Orell Füssli Verlag 1999, s. 21 – 56.

1. Dramapedagogika (DP) je metodou výuky, která používá divadelní prostředky pro pedagogické účely.

Nejde jen o práci s jazykem, ale také o práci s tělem, s hlasem, o hru v rolích. Vstupování do role probíhá na úrovni mentální, fyzické i emocionální. Těžištěm není závěrečné divadelní představení, nýbrž celý proces vzniku tohoto představení.

2. Důležitou součástí DP výuky jazyků jsou zahřívací a průpravná cvičení, zaměřená na vědomou práci s tělem (pohybová cvičení) a s hlasem (hlasová cvičení).

3. Průpravná cvičení jsou odrazovým můstkem k vytváření fiktivních kontextů (situací a scén), které tvoří podstatnou součást obsahu DP jednotky. ZDROJEM MŮŽE BÝT UMĚLECKÝ TEXT NEBO VLASTNÍ TVORBA STUDENTŮ. Důležité prvky: charaktery postav, místo jednání, vztahy mezi postavami, odvíjení děje v čase

4. Významným prvkem DP výuky je hra v roli. V jednání postav jde o propojení verbální a neverbální složky, vnímání a ztvárnění, vyjádření emocí.

5. Důležitým momentem DP jednotky je ukončení hry v rolích, tj. výstup z rolí a návrat do běžné reality, reflexe zkušeností získaných hrou v rolích

6. DP výuka CJ by měla směřovat k závěrečnému veřejnému představení, které není hlavním cílem celého procesu, je však jeho velmi podstatnou součástí.

7. DP výuka CJ funguje na bázi NAPĚTÍ MEZI RITUÁLEM A RIZIKEM, a to i ve vztahu k rozvoji komunikativní kompetence.

8. Učitel musí být na každou DP učební jednotku velmi pečlivě připraven, ale musí umět projevit i určitou míru FLEXIBILITY (aby nebrzdil kreativní činnost skupiny).

5. Přehled základních DP aktivit

1. Hry na seznámení skupiny
2. Zahřívací a průpravná cvičení a hry
 - 2.1 Pohybová a rytmická cvičení
 - 2.2 Trénink hlasu a výslovnosti
 - 2.3 Řečová průpravná cvičení
3. Vyprávění příběhu jako předstupeň inscenace dramatu
4. Improvizace a dramatická hra
5. Scénické hry k nácviku gramatiky a k prevenci gramatických chyb

5.1 Hry na seznámení skupiny

- Seznámení **lidí** ve skupině
- Rozvíjení dobrých **vztahů** ve skupině
- Zpětná vazba o celkovém **emočním vyladění** skupiny
- **Vnímání** emočního ladění jednotlivců (únava, skleslost, negativita, zájem, otevřenost, vstřícnost)
- Zvážit možnosti využití podle **věkových kategorií** (1. stupeň, 2. stupeň, SŠ, dospělí)

5.1 Hry na seznámení skupiny

- Konkrétní popisy her – viz www.pvp.upol.cz
- Hledám tvé oči
- To jsem já
- Co rád dělám
- Popřej mi něco hezkého
- Míček „Jaksemáš“

5.2 Zahřívací a průpravná cvičení a hry

Hlavní význam těchto cvičení: *Machková, E.: Úvod do studia dramatické výchovy. Praha: NIPOS, 2007, s. 61.*

Připravit tělo, hlas i mysl všech účastníků DP jednotky na aktivní činnost

Navodit radost z hry a hraní

Upevnit soudržnost skupiny

Rozvíjet skupinovou spolupráci

Maximálně 10 – 15 % z celkového času

Problém: Jaké má být optimální pořadí aktivit?

5.2 Zahřívací a průpravná cvičení a hry

Pohybová a rytmická cvičení

Pozn.: důležité je **propojení hemisfér**

Cvičení pro trénink hlasu a výslovnosti

Dobře ukotvené zívání

Smíchem proti únavě

Zvuková chýše

Přeju si pro tento den

Řečová průpravná cvičení

5.3 Vyprávění příběhu jako předstupeň inscenace dramatu

- Rozhraní řečnického cvičení a hraní divadla
- Z jaké perspektivy je vhodné vyprávět?
- Jaké prostředky podporují soustředěné naslouchání?
- Živé vyprávění jako nasycení duše (sdílení zážitků)

5.4 Improvizace a dramatická hra

- Při výuce CJ: rozvíjení pohotových reakcí v dialogické řeči (reakce nejsou předem připravené a promyšlené)
- **Kombinace verbálních a neverbálních postupů** (živé obrazy)
- **Improvizace s dramatickým dějem** (konflikt v myšlení, názorech, jednání postav)
- **Základní prvky dramatična:** konflikt, aktivní jednání postav, děj s dynamickou dramatickou akcí
- **Řízení skupiny:** zvenčí (instrukcemi) nebo tím, že učitel vstoupí do role některé z postav
- Situace, které umožňují zapojit fantazii, emoce a tvořivost (tzv. **nestandardní situace**)
- **Dramatická hra** je složitější než improvizace, musí odpovídat fázím klasického dramatu (expozice, kolize, krize, peripetie, katastrofa, katarze)

5.5 Scénické hry k nácviku gramatiky a k prevenci gramatických chyb

- Prostředek: **krátké dialogy s výrazným dramatickým napětím (smyčky) – JŠ Jeviště**
- Princip **několikerého opakování, které vychází z přirozených motivů (přeslechnutí, nepochopení informace, údiv, silné emoce)**
- **Aktéři smyčky musí najít výstup, východisko (jde o propojení s dramatickou improvizací)**
- **Inscenace speciálních scénářů**

6. Možnosti vzdělávání v oblasti dramapedagogiky

- **VŠ studium dramatické výchovy:** katedra výchovné dramatiky DAMU Praha, ateliér Divadlo a výchova Jamu Brno
- **Kratší kurzy:** katedry pedagogiky na fakultách připravujících učitele (PedF UK Praha, PedF ZU Plzeň, PedF OU Ostrava, PedF MU Brno, PedF UP Olomouc)
- **Speciální instituce:** Sdružení pro tvořivou dramatiku Praha - třísemestrový kurz dramatické výchovy
- **Dramapedagogika přímo pro výuku CJ:** FF OSU, PedF UK Praha, JŠ Jevišťe Praha, Projekt Pedagogika v praxi UP Olomouc – pouze jedna jediná víkendovka

7. Důležitá poznámka na závěr

- Dramapedagogická metoda výuky jazyků není zázračným všelékem, nelze tvrdit, že by byla optimální pro všechny žáky bez rozdílu.
- Kdo se chce této metodě aktivně věnovat jako učitel, musí počítat s celoživotním vzděláváním, se stálým směřováním k osobnostnímu i profesnímu rozvoji.

Poznámky k odborné literatuře (handout)

1. Publikace k dramatické výchově a tvořivé dramatice
2. Publikace k psychologickým souvislostem dramapedagogiky
3. Publikace k dramapedagogice ve výuce jazyků
4. Publikace k zásobě jazykových a komunikativních her pro výuku jazyků

Děkuji za pozornost. 😊

Těším se na Vaše otázky a
postřehy.